

Комунікативні здібності (м'які навички) та особливість їх формування у майбутніх фахівців медсестринської справи

Борак Ірина Володимирівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.05.2025	Освіта	378.147:159.922.6: 331.101.262:614.253
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15612638		

Анотація. У статті висвітлено результати аналізу сучасних праць фахівців, розкрито зміст провідної дефініції дослідження «комунікативні здібності майбутніх медичних сестер» та особливості їх формування; уточнено структурні компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий). Визначено ключові критерії та показники сформованості комунікативних здібностей (м'яких навичок) – організаційно-конструктивний, аксіологічно-перетворювальний, комунікативний, що дозволяє за допомогою діагностичних методів визначити рівні сформованості досліджуваного феномену на практиці діяльності медичних фахових коледжів.

Ключові слова: медичний фаховий коледж; комунікативні здібності (м'які навички) майбутніх медичних сестер; структурні компоненти комунікативних здібностей (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий); професійне та особистісне становлення медичних сестер

Communication skills (soft skills) and the specifics of their formation in future nursing specialists

Annotation. Nowadays, innovative processes encourage the revision and renovation of the content of all levels of education in order to form the professional competencies of future specialists in various fields, including health care, which would increase their competitiveness in the modern labor market and enable them to successfully integrate into the European professional environment, providing students with opportunities for sustainable development and professional growth.

In this context, the search for effective approaches of improving the quality of professional training of future nurses in the educational environment of a medical professional college is a priority. Thus, among the issues that need to be addressed urgently, it is important to highlight the issue of developing communication skills as a fundamental component of soft skills of students based on a person-oriented approach. Since a high level of communication skills, as well as mastering the specifics of professional communication, is an important indicator of the proper level of readiness of a specialist for professional activity, especially in the medical field.

¹ Борак Ірина Володимирівна, методист Кременецького медичного фахового коледжу імені Арсена Річинського, аспірант Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7296-8825>.

The article highlights the results of the analysis of modern works of Ukrainian and foreign specialists on this problem, reveals the content of the leading definition of the research «communication skills of future nurses» and the peculiarities of their formation; the structural components of the studied phenomenon (cognitive, emotionally-valued and behavioral) are defined. The key criteria and indicators of the formation of communication abilities (soft skills) of nurses in the process of preparation for professional activity – organisational and constructive, axiological and transformational, communicative, as well as indicators for each of them – are identified, which allows to determine the levels of formation of the studied phenomenon in the practice of medical phase colleges using diagnostic methods.

Keywords: medical professional college; communication abilities (soft skills) of future nurses; structural components of communication abilities (cognitive, emotionally-valued, behavioral); professional and personal development of nurses.

Вступ

Постановка проблеми. Важливою складовою становлення сучасного фахівця є формування комунікативних здібностей [1; 3]. Особливо актуальною проблема формування комунікативних здібностей (м'яких навичок) постає в аспекті професійної підготовки майбутніх медичних сестер, оскільки оволодіння здатністю ефективно спілкуватися (надавати та отримувати необхідну інформацію) є ключовою умовою їхнього професійного та особистісного становлення у надзвичайно складних та кризових умовах сьогодення [2; 10; 11; 15]. За висновками вчених, значущість дослідження проблеми формування комунікативних здібностей (м'яких навичок) медичних сестер в освітньому середовищі медичних фахових коледжів зумовлена низкою об'єктивних чинників, таких як: негативні наслідки пандемії; довготривала військова агресія росії на території нашої держави; загострення економічно-політичних криз та зростання кількості військових конфліктів у світі загалом.

З огляду на зазначене вище, ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я) розглядає сестринський персонал, як вагомий потенціал для задоволення зростаючих нагальних потреб населення у доступній та якійсній фаховій медичній допомозі. В нормативно-правових документах України зазначено, що саме медичні сестри відіграють особливу роль у процесі підтримки пацієнтів під час лікування та одужання; ці фахівці є важливою складовою вітчизняної системи охорони здоров'я [4; 5; 8].

На думку вчених, підготовка майбутніх медичних сестер до професійної діяльності має обов'язково передбачати формування комунікативних здібностей здобувачів освіти, як вагової складової їхньої професійної компетентності та особистісного розвитку. Саме сформованість на належному рівні комунікативних здібностей, як ключового аспекту оволодіння м'якими навичками, забезпечать здатність медичної сестри налагоджувати ефективну взаємодію з керівництвом, лікарями, колегами загалом, пацієнтами, їхніми родичами в умовах підвищеного стресу та обмежень в ресурсах і часі.

Важливо зазначити, що проблема формування комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер привертає увагу дослідників багатьох наукових галузей (філософії, медицини, психології, педагогіки та ін.), проте залишається малодослідженою на засадах впровадження особистісно-орієнтованого підходу в освітній процес медичних фахових коледжів. Отже, означене питання потребує посиленого вивчення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Оновлення змісту та вдосконалення підготовки медичних сестер в медичному фаховому коледжі, зокрема формування у них комунікативних здібностей перебуває у колі уваги сучасних українських та зарубіжних вчених.

Підґрунтям нашого дослідження є наукові праці: Г. Білавич, М. Багрій, Н. Гречаник, С. Гнатишин (формування комунікативної компетентності здобувачів фахової передвищої та вищої освіти); Н. Кіржі, І. Туровської (формування комунікативної й професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх медичних сестер); Ю. Данилевич (формування комунікативних навичок та комунікативної компетентності та їх ролі у здобутті освіти та упродовж професійної діяльності); П. Мазура, О. Батюх (дослідження рівня розвитку комунікативних схильностей у медичних сестер); Г. Хомич, М. Вайсберг (розвиток комунікативних та організаторських здібностей працівників військово-медичних закладах); О. Демянчука, О. Поліщука, Л. Романишиної (підготовка медичних сестер до професійної діяльності в сучасних умовах).

Особливість та зміст поняття «м'які навички» (soft skills) розкривають в своїх публікаціях закордонні вчені (Р. Болстад, К. Двек, Г. Пауелл, Р. Хіпкінс та ін.) та українські фахівці (О. Абашкіна, В. Давидова, Н. Жадько, К. Коваль, Л. Фамілярська та ін.). Аналіз зарубіжного досвіду з питання формування професійної компетентності майбутніх медичних працівників відображено Н. Білоусовою, Є. Кваленко, Т. Силкиною, Г. Шпак та ін.

Отже, науковий доробок означених вище фахівців є основоположним для нашого дослідження. Утім потреба в теоретичному та експериментальному дослідженні процесу формування комунікативних здібностей (м'яких навичок) здобувачів освіти медичного фахового коледжу на засадах особистісно-орієнтованого підходу як важливий чинник їхньої готовності до професійної діяльності та особистісного становлення актуалізує потребу у розпочатому дослідженні.

Мета статі – висвітлення особливості формування комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер на засадах особистісно-орієнтованого підходу як складової їхньої професійної компетентності.

Відповідно до мети дослідження нами визначено наступні завдання:

на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясувати зміст поняття «комунікативні здібності» (м'які навички) майбутніх медичних сестер;

уточнити структурні компоненти, критерії та показники досліджуваного феномену.

Результати

За висновками М. Бичко, у практиці надання фахівцями медичної допомоги комунікація постає як складова частина процесу спілкування і є особливим обміном значущою інформацією. За словами автора, ефективну комунікацію можна визначити як обмін повідомленнями, під час якого співрозмовники демонструють взаємоповагу і реципієнт отримує необхідну інформацію, яку прагнув повідомити комунікатор [2, с. 23]. Отож, комунікаційні вміння і навички відіграють особливу роль у професійній діяльності медичної сестри, зростанні її конкурентоспроможності на ринку праці та самореалізації загалом [3; 7; 10; 11; 16].

На основі аналізу праць фахівців, поняття «комунікативні здібності (м'які навички) майбутніх медичних сестер» можна визначити як складний комплекс індивідуально-психологічних особливостей, які надають можливість забезпечити ефективну комунікативну діяльність та взаємодію з іншими людьми (лікарями, колегами загалом, пацієнтами та їхніми родичами) у процесі професійної діяльності. Таким чином, у руслі підготовки медичних сестер до професійної діяльності формування комунікативних здібностей набуває особливого значення.

Вивчаючи різні аспекти феномену комунікативних здібностей медичних працівників (суті, особливостей, структури, критеріїв, показників, проявів, чинників та ін.) науковців пов'язують його формування з такими поняттями як: адаптивна

міжособистісна компетентність; прояви емпатії, розвиток емоційного інтелекту; здатність дотримуватися професійної етики; стрес стійкість; оволодіння засобами невербальної комунікації; вміння налагоджувати довірливі відносини в процесі надання медичної допомоги; навички самоорганізації; наявність лідерських якостей та інші [2; 3; 7; 9; 10; 11; 12].

Для нашого наукового пошуку вагомим є результати дослідження таких учених, як М. Вайсберг, Г. Хомич. У публікації авторів, основну увагу зосереджено на вагомих складових компонентах комунікативних здібностей працівників військово-медичних закладів (лікарів та медичних сестер), а саме:

перцептивних (здатності до адекватного сприймання та інтерпретації вербальних та невербальних сигналів та емоційного стану співрозмовника);

інтерактивних (вміння встановлювати контакт, взаємодіяти, здійснювати вплив на інших);

інформаційних (вміння чітко та зрозуміло передавати інформацію, слухати та розуміти інших);

регуляторних (здатність контролювати свою поведінку в процесі спілкування, ефективно управляти емоціями) [15].

Фахівцям вдалось отримати дані щодо особливості сформованості та відмінності проявів комунікативних здібностей медичних працівників – лікарів та медичних сестер в умовах воєнного сьогодення. На думку М. Вайсберг, Г. Хомич, медичним сестрам притаманний сформований вищий рівень комунікативних здібностей. Це пояснюється тим, що молодший медичний персонал більш тривало та безпосередньо контактує з пацієнтами під час надання медичної допомоги. Проте, зауважують автори, у лікарів під час комунікативної діяльності спостерігається високий самоконтроль та здатність чітко і послідовно надавати інформацію [15].

Досліджуючи формування комунікативних здібностей як необхідної складової професійної компетентності медичної сестри, Х. Томашевська зазначила, що вони тісно пов'язані із здатністю до побудови ефективною міжособистісною взаємодією та налагодженню успішної комунікації. Дослідниця наголошує, що цей особливий вид здібностей взаємопов'язаний з різними скрутними компонентами особистості та має прояви у здатності суб'єкта вступати в соціальні контакти [13, с. 77].

Таким чином, здійснивши аналіз праць фахівців ми отримали можливість виокремити три основні структурні компоненти комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер: *когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий*. До кожного із визначених структурних компонентів досліджуваного феномену ми визначили відповідні критерії (*організаційно-конструктивний, аксіологічно-перетворювальний, комунікативний*) та показники.

Структурні компоненти, відповідні критерії та показники комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер відображені у таблиці 1.

Отож, визначення рівня сформованості кожного із структурних компонентів на основі виокремлених критеріїв та показників за допомогою спеціально підібраних діагностичних методів дозволить цілісно оцінити рівень сформованості комунікативних здібностей (м'яких навичок) майбутніх медичних сестер (*високий, достатній, початковий, невизначений*) у процесі підготовки до професійної діяльності у медичному фаховому коледжі та визначити напрями його оптимізації.

Структурні компоненти, критерії та показники сформованості комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер у процесі підготовки до професійної діяльності в медичних фахових коледжах

№ з/п	Структурний компонент	Критерій	Показники
1.	Когнітивний	<i>Організаційно-конструктивний</i>	Знання основ теорії та практики комунікації: усвідомлення значущості комунікації в медичній діяльності; мотивація до вдосконалення комунікативних навичок; прагнення до встановлення ефективної взаємодії з пацієнтами та колегами
2.	Емоційно-ціннісний	<i>Аксіологічно-перетворювальний</i>	Ціннісне ставлення до професійного спілкування: здатність аналізувати ефективність власного спілкування; усвідомлення сильних та слабких сторін у комунікативній взаємодії; прагнення до самовдосконалення в сфері комунікації
3.	Поведінковий	<i>Комунікативний</i>	Здатність ефективно застосовувати комунікативні навички в практичній діяльності: уміння встановлювати контакт з пацієнтами різного віку та стану; навички активного слухання та надання зворотного зв'язку; здатність адаптувати стиль спілкування до конкретної ситуації

Висновки

Варто зауважити, що потреба в теоретичному та експериментальному дослідженні процесу формування комунікативних здібностей студентської молоді у медичному фаховому коледжі як важливий складник її професійного та особистісного становлення є на часі. Наукову категорію «комунікативні здібності (м'які навички)» протрактовано нами як складний комплекс індивідуально-психологічних особливостей здобувачів освіти, які надають можливість забезпечити ефективну комунікативну діяльність та взаємодію з іншими людьми (лікарями, колегами загалом, пацієнтами та їхніми родичами) у процесі майбутньої професійної діяльності; досліджуваний феномен має складну структуру: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти.

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо у дослідженні оптимізації процесу формування комунікативних здібностей майбутніх медичних сестер на засадах особистісно-орієнтованого підходу в медичних фахових коледжах.

Список використаних джерел

1. Білавич, Г. В., Багрій, М. А., Гречаник, Н. Ю., Гнатишин, С. І. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. *Медична освіта*. 2022. № 4. С. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2022.4.13635>

2. Бичко М. Здатність до конструктивної комунікації як вагома складова частина професійної готовності майбутнього лікаря. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. № 22. С. 22–25.
3. Данилевич Ю. О. Комунікативні навички та комунікативна компетентність, їх роль у здобутті освіти і формування комунікативних навичок упродовж професійної діяльності. *Медсестринство*. 2023. № 2. С. 56–65. DOI: <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2023.2.14330>
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 05.01.2025).
5. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 05.01.2025).
6. Демянчук М., Поліщук О., Романишина Л. Проблеми підготовки медичних сестер в медичних коледжах і академії на сучасному етапі розвитку медичної освіти. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2022. № 3–4. С. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2022.3-4.14>
7. Дударєва Т. В., Бількевич Н. А. Комунікативна компетентність медсестри – підходи до формування на додипломному етапі навчання, проблеми та перспективи. *Медсестринство*. 2023. № 3–4. С. 158–165. DOI: <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2023.3-4.14556>
8. Етичний кодекс медичної сестри України. URL: http://medmedsestrunstvo.blogspot.com/2016/03/blog-post_16.html (дата звернення: 04.01.2025).
9. Климович С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх медсестер в умовах медичного коледжу. *Медсестринство*. 2022. № 1. С. 56–58. DOI: <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2022.1.12872>
10. Ліневич К. А., Шевченко О. Т. Комунікативна компетентність як складова фахової підготовки студентів-медиків. *Грааль науки*. 2023. № 24. С. 535–539. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.102>
11. Мазур П. Є., Батюх О. В. Дослідження рівня розвитку комунікативних схильностей у студентів та медичних сестер. *Українські медичні вісті*. 2023. № 3–4. С. 33–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/umv-2023.2.6>
12. Павлюк Т. В., Толокова Т. І. Емпатія у професійній діяльності медичних сестер. *Медсестринство*. 2018. № 1. С. 53–56. DOI: <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2018.1.9103>
13. Томашевська Х. Комунікативні здібності як професійно необхідні у роботі майбутніх медсестер. *Студентський науковий вісник*. 2017. № 42. С. 77–79.
14. Туровська І. О. Формування професійно-мовленнєвої компетентності студентів медичних коледжів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії: 01 : 011 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2024. 372 с.
15. Хомич Г., Вайсберг М. Комунікативні та організаторські здібності у структурі соціально-психологічної компетентності працівників військово-медичного закладу. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2025. Випуск 26 (71). С. 99–107.